

Лит.: Белкин Р. С. Курс криминалистики. М., 2001; Бирюков В. В. Научные и практические основы использования компьютерных технологий для фиксации криминалистически значимой информации. Луганск, 2002; Постика И. В. Судебная (криминалистическая) фотография: теория и практика. О., 2002; Трубицын Р. Ю., Щеглов О. А. Криминалистическая видеозапись. М., 2004; Яровенко Т. В. Современное состояние использования цифровой фотографии в криминалистике. М., 2011.

В. І. Алексейчук.

ФІРМА ФІКТІВНА – див. *Підприємство фіктивне.*

ФЛЮОРОСКОП (від лат. fluo – потік і грец. σκοπέω – спостерігаю, розглядаю) – науково-технічний засіб, прилад з проникаючим випромінюванням, рентгенівський апарат (напр., Лотос-1). Ф. призначений для перевірки внутрішнього змісту об'єктів без порушення цілісності їхніх корпусу, конструкції, оболонки. Ф. використовується для обстеження малоформатних об'єктів (невеличкої щільності).

В. Ю. Шепітько.

ФОНОСКОПІЯ КРИМІНАЛІСТИЧНА (від грец. φωνή – звук і σκοπέω – дивлюся, розглядаю) – галузь криміналістичної техніки, що вивчає закономірності формування звукової інформації, її відображення за допомогою технічних засобів і розробляє на цій основі ефективні прийоми і методи її використання з метою ідентифікації та діагностики джерела звуків, а також засобів фіксації звукових сигналів, записаних на плівку, дискету або ін. су-

часний носій інформації. Ф. к. досліджує сліди звуку, які є специфічними матеріальними джерелами доказової інформації. Звук являє собою миттєву зміну в матеріальному середовищі і подібно до ін. матеріальних слідів-змін реально існує і його можна зафіксувати технічними засобами. Тому такі сліди називають слідами звуку, або звуковими слідами, а фізичне тіло, яке генерує звук, – джерелом звуку. Вивчення звукових слідів зумовлює врахування їх специфічних властивостей, до яких належать: динамічність, розсіювання, подільність та відображення. Звуковий слід як фізичне явище характеризується низкою фізичних властивостей: довжиною хвилі, частотою коливань (амплітуд), періодом коливання.

Ф. к. належить до нових галузей криміналістичної техніки, яка вивчає звукову, особливу мовленнєву інформацію у вигляді магнітних та відеоманітних записів, а також аудіо- і відеоапаратуру (магнітофони, відеоманітофони, диктофони, магнітні стрічки). Об'єктами фоноскопичного дослідження є різні фонограми та технічні засоби, за допомогою яких у даний час записуються або відтворюються звукові сигнали, у т. ч. й мобільних телефонів. Фонограми у слідчій практиці використовуються для перевірки слідчих версій, вибору методів розкриття злочину й розшуку злочинця, для ототожнення людини й ін. джерел звуку, встановлення ознак монтажу тощо. Теоретичними передумовами методики ідентифікації особи за фонограмами усної мови можна виділити такі: 1) голос конкретної людини, як і ін. її функціональні властивості, у неповторній сукупності фі-

зичних характеристик звуку (частоти, тривалості, інтенсивності, тембру) є індивідуальними, що обумовлено специфічною формою і розмірами ротової та носової порожнин, горла, органів дихання кожної людини; 2) складові акустичної характеристики голосу кожна окремо і всі в сукупності є відносно стійкими у часі й залишаються індивідуальними навіть за морфологічних і патологічних змін органів мовлення; 3) особливості мови людини у вигляді інтонацій, акцентів, манери говорити, сформувавшись приблизно до 20-го року життя, стають звичними на підсвідомому рівні і майже не змінюються протягом усього життя.

Фоноскопичні дослідження спрямовані на: 1) технічне дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису; 2) дослідження акустичних сигналів та середовищ; 3) дослідження усної мови людини за її фізичними ознаками; 4) мовознавче дослідження усної мови людини та ін. У практиці розслідування злочинів серед фоноскопичних досліджень (об'єктами яких можуть бути будь-які джерела звуку) набувають фонологічні дослідження, які пов'язані з вивченням усного мовлення людини. З точки зору фонології усне мовлення характеризується безліччю фонетичних ознак, які передають її артикуляційні й акустичні особливості: час, частоту, амплітуду, інтенсивність, швидкість, діапазон та ін. За своєю фізичною природою усне мовлення являє акустичний сигнал, що утворюється в результаті складної анатомо-фізіологічної діяльності людини, що включає функціонування ЦНС та мовного апарату. Анатомічні та фізіологічні особливості усно-

го мовлення обумовлені будовою гортані й голосових зв'язок, а також типом дихання. Повітря, що проходить через голосову щілину, приводить голосові зв'язки у коливальний рух, у результаті цього утворюється голос певної висоти, сили і тембру. У число осн. біологічних чинників людини, що впливають на особливості фонації, входять: будова тіла, симетричність голосового апарату, робота залоз внутрішньої секреції, а також вік. Починаючи з крику новонародженого і закінчуючи бурчанням у літньому віці, людський голос зазнає низки перетворень, пов'язаних як із змінами біологічного характеру, так і з ін. чинниками. При цьому з віком змінюються не тільки висота і інтенсивність голосу, а й його тембр. Тому зв'язок між усною мовою та фізичними характеристиками людини відображає залежність мовноутворюючого апарату та мовленнєвої діяльності від анатомії і фізіології. Так, люди з низьким голосом мають більш високий зріст і об'єм грудної клітки. Крім зазначених характеристик, що обумовлюють індивідуальність людського голосу, великого значення набуває формування навичок усного мовлення. Вони складаються із внутрішніх біологічних чинників, закладених у індивідуумі генетично, і з зовнішніх (навколишнє середовище, захворювання особи, освіта, виховання тощо). Під впливом таких чинників особа, опановуючи мовою, вчиться керувати своїм мовним апаратом. У міру формування механізмів усного мовлення вона застосовує усю систему мовних правил для викладу своїх думок, автоматично добираючи граматичні та стилістичні засоби мови, логіку вислов-

лювання. Тому з часом виробляється певний динамічний стереотип, що складається зі звичного повторення (в однотипних ситуаціях) інтонацій і фраз певної конструкції. Зміна динамічного мовного стереотипу так само складно, як і його формування, вимагає значних затрат часу та зусиль.

Інформація про особистісні властивості особи, що міститься в його усному мовленні, умовно поділяється на змістову і особистісну. Перша – це сукупність відомостей, наявних в усному повідомленні, яка свідчить про загальний інтелектуальний розвиток особи, його погляди, наявність у нього спеціальних, у т. ч. професійних знань, а також про його обізнаність щодо подій, фактів чи обставин, відомих обмеженому колу осіб. Особистісна інформація є мовним вираженням змісту і структури усного висловлювання, вона відображає стиль, лексику, граматичний лад і логіку останнього – саме ті ознаки, які дозволяють судити про фізичне, психологічне і соціальне у структурі особистості, його статево-вікові характеристики, анатомічні особливості мовноутворюючого тракту. Особистісна інформація відображає риси характеру, освіту, інтелект, діалектні особливості, що складаються залежно від географічного району формування мови, що дозволяє діагностувати особливості особистості. Так, статеvu належність особи можна визначити і на основі аналізу діапазону голосу за висотою осн. тону і за тембром. Відмінності тут обумовлені менш розвиненою черевною та грудною мускулатурою, меншим обсягом легенів і меншою довжиною голосових зв'язок у жінок. У розмові жінки більш емоцій-

ні, вони звично вживають експресивно забарвлену лексику типу «кошмар», «прикол», «жах» тощо. Чоловіки частіше висловлюють свої емоції, вдаючись до іронічних, грубих, а інколи лайливих слів. Відомості про приблизний вік особи можна почерпнути з автобіографічних згадок, маловідомих повідомлень або обставин, які мали місце в минулому, з використання слів (оборотів), що вийшли з активного вживання, або новітніх слів і виразів. Про освіту і культурний рівень людини можна міркувати з огляду на використання нею словникового запасу, повноти і точності викладення думок, мовних зворотів, наявності в усному мовленні характерних лексичних ознак, вимови. Про національну приналежність людини можна судити і на підставі аналізу інтонацій.

Лит.: Галяшина Е. И. Судебная фоноскопическая экспертиза. М., 2001; Рыбальский О. В., Жариков Ю. Ф. Современные методы проверки аутентичности магнитных фонограмм в судебно-акустической экспертизе. К., 2003; Фомушкин А. А. Голос и речь раскрывают криминальные тайны. СПб., 2003; Каганов А. Ш. Криминалистическая идентификация личности по голосу и звучащей речи. М., 2009; Костикова Н. А. Звуковые следы в криминалистике. М., 2012.

В. М. Шевчук.

ФОРМАЛІЗАЦІЯ У КРИМІНАЛІСТИЦІ (англ. formalization – формалізація) – метод криміналістики, що являє собою процес відображення криміналістичних знань про об'єкти пізнання у формалізованому вигляді, ґрунтується на формально-логічному підході й полягає у наданні абстрактним положенням конкретної форми шляхом

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2
В27

Редакційна колегія 20-го тому:

В. Ю. Шепітько (голова),
В. А. Журавель (заступник голови),
В. О. Коновалова, В. В. Тіщенко,
В. М. Шевчук, Б. В. Щур

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .
ISBN 978-966-937-048-8

Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2018. — 952 с. : іл.

ISBN 978-966-937-250-5

Видання є систематизованим зведенням про поняття, категорії, теорії та вчення криміналістики, судової експертизи та юридичної психології, їх окремі засоби, прийоми, методи та рекомендації. Розглядається теоретико-методологічне підґрунтя наукових концепцій та практика реалізації криміналістичних, психологічних та експертних методів, методик і технологій. Наводяться відомості про наукові та інші видання з криміналістики, судової експертизи та юридичної психології. Надаються довідкові дані про відомих українських та зарубіжних учених.

Розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, співробітників органів кримінальної юстиції, судових експертів, судових психологів, а також усіх, хто цікавиться проблемами криміналістики, судової експертизи та юридичної психології.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2

ISBN 978-966-937-250-5 (т. 20)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2018
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2018
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2018
© Видавництво «Право», 2018